

İlk Kadın Sağlık Bakanı Türkan Akyol ve Türkiye Sağlık Politikalarına Etkisi

Türkan Akyol, The First Women's Minister of Health and Its Impact on Turkish Health Policies

Atiye EMİROĞLU^a, Hülya ÖZTÜRK^b

^aKaramanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Ermenek Meslek Yüksekokulu, Sağlık Kurumları İşletmeciliği, Yönetim ve Organizasyon, Karaman, Türkiye

^bEskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik ABD, Eskişehir, Türkiye

ÖZET Kadının çalışma hayatında yer edinmesi, siyasete dâhil edilmesi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin gelişmesi ve ilerlemesi adına temel hedefleri arasında yer almaktadır. Ancak her ne kadar kadın iş hayatında yer edinmiş olsa da yöneticilik pozisyonlarına yükselme ya da meclise girme noktasında büyük sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Araştırmada Türkan Akyol'un Türkiye'nin ilk kadın bakanı olması ve bu bakanlığı sürecinde yaptığı çalışmalar ve karşılaştığı sorunlar araştırılmıştır. Bir kadının bakanlık bünyesinde yaptığı çalışmalar, Türk toplumunun kadına verdiği değer adına örnek teşkil etmektedir. Çalışmanın amacı, gelişme ve ilerlemenin temel hedeflerinden sayılan kadının iş hayatında edindiği yer kadar yönetici pozisyonlarında da yer edinmesine katkı sağlamaktır. Bu çerçevede Türkan Akyol'un hayatına da kısaca değinilerek yaptığı çalışmalardan bahsedilmiştir. İlk kadın Sağlık Bakanı olması her ne kadar bir darbe girişimi sonucu gerçekleşmiş olsa da Türkan Akyol, dâhil olduğu hükümetin demokrasi dışı tavırlarını asla onaylamamış ve yeri geldiğinde de istifa etmiştir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Konuyla ilgili birinci el kaynaklar incelenmiş, Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşiv belgeleri (Tutanaklar Dergisi, Milletvekilleri Albümü, Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergi kayıtları ve Meclis Zabıt Cerideleri), Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, dönemin resmi ve özel gazete ve dergileri taranmış, konuyla ilgili makaleler incelenmiş ve telif eserlere bakılmıştır. Tasnifi yapılarak çalışmaya dâhil edilen tüm kaynaklar metin içerisinde belirtilmiştir.

ABSTRACT Women's participation in working life, their inclusion in politics are among the main goals for the development and progress of the Republic of Türkiye. However, although the woman had a place in business life, she faced great difficulties in promoting to managerial positions or entering the parliament. In the research, the fact that Türkan Akyol is the first female minister of Türkiye and the works she has done and the problems she faced during this ministry were investigated. The work of a woman in the ministry is an example for the value that Turkish society gives to women. The aim of the study is to contribute to the fact that women, who are considered as one of the main goals of development and progress, gain a place in managerial positions as well as in business life. In this context, Akyol's life is briefly mentioned and her works are mentioned. Although her becoming the first woman Minister of Health was a result of a coup attempt, Akyol never approved of the undemocratic attitudes of the government in which she was involved, and resigned when appropriate. Qualitative research method was used in the research. First-hand sources on the subject were examined, the archive documents of the Grand National Assembly of Türkiye the Republic Archive newspapers and magazines of the period were scanned, articles on the subject were examined and copyrighted works were examined. The sources that have been classified and included in the study are indicated in the text.

Anahtar Kelimeler: Kadın; bakan; sağlık; Akyol

Keywords: Woman; minister; health; Akyol

Cumhuriyet Rejimi 1923 yılında ilan edilmiş, 1960 yılının 27 Mayısına gelindiğinde 1960 Darbesi gerçekleşmiş, bu ihtilal sonrasında 1961 Anayasası hazırlanmış ve Cumhuriyet tarihinde yeni bir anayasa kabul edilerek uygulamaya konulmuştur.¹

1970'li yıllar ise Türkiye'de sağ ve sol çatışmaların yoğunluk kazandığı Dünyanın siyasi anlamda

kutuplaştığı Kapitalizm ve Sosyalizm gibi iki cepheli zıt görüşün kendi fikriyatını tüm dünyaya benimsetmeye çalıştıkları dönemler olmuştur. Bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti Devleti; demokrasi, laiklik, eşitlik, cumhuriyetçilik gibi ilkeleri koruma mücadelesiyle bu kutuplaşmanın ortasında güçlü bir devlet olabilme mücadelesi vermiştir.²

Correspondence: Hülya ÖZTÜRK

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik ABD, Eskişehir, Türkiye

E-mail: hulyaozturk33b@gmail.com



Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics, Law and History.

Received: 24 Jan 2023

Accepted: 07 Apr 2023

Available online: 25 Apr 2023

2146-8982 / Copyright © 2023 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Bu yıllarda 12 Mart 1971 senesinde bir grup askerinin yayımladıkları muhtıra hazırlanmış, muhtıra yeni bir hükümet kurulmasına neden olmuş ve Halk Partisinden ayrılması koşuluyla hükümeti kurma görevi Nihat Erim'e verilmiştir. Askeri Cunta hükümeti olarak da bilinen hükümet, 26 Mart 1971'den 3 Aralık 1971'e kadar görevde kalmıştır.*

GEREÇ VE YÖNTEMLER

26 Mart tarihinde oluşturulan Erim hükümetinin Sağlık Bakanı, Türkan Akyol'dur. Kadınlar Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde sağlık alanında varolabilme mücadelesi vermişlerdir. Önce tıp eğitimi alabilmeleriyle başlayan kazanımlar ardından bir adım ileriye taşınmış, sağlık bakanlığı görevini ifa edebilmeye başlamışlardır. Gelişmiş ülkelerde kadınlar, kadın-erkek eşitliği mücadelesi verirken Türkiye'de de bu mücadele varlığını sürdürmüştür.

Çalışmada, Türkan Akyol'un Sağlık Bakanlığı yaptığı yıllar; yaşam öyküsü ve kişilik özellikleri ile Sağlık Bakanlığı süresince ortaya koyduğu çalışmalar özelinde incelenmiş, çalışma sırasında dönemin gazete arşivleri ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi ile TBMM Arşivi'nin çalışmanın konusunu oluşturan dönemleri incelenmiştir. Belgeler tasnif edildikten sonra ilgili bulunan belgeler tahlil ve tenkid süreçlerinin ardından metin içerisinde kullanılmıştır. Tüm arşiv belgelerinin tarama-tasnif-tahlil ve tenkid süreçleri 4 ile 6 aylık bir çalışma ile gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

TÜRKAN AKYOL'UN KISA YAŞAM ÖYKÜSÜ VE MİZACI

Türkan Akyol, 1928 İstanbul doğumludur. Asıl adı Peyman Türkan Akyol'dur. İlk inas okullarından olan Erenköy Kız Lisesini bitiren Akyol** yine cumhuriyetin ilk Tıp Fakültesi olan Ankara Tıp Fakültesinde okumuş ve 1953 yılında mezun olmuştur.³ TBMM albümü üçüncü cilt, 18. Yasama Dönemi kayıtlarından (1987-1991) öğrenildiğine göre Mehmet Rüştü Bey ve Remziye hanımın evlatlarıdır. Ankara Üniversitesi

tesisi Tıp Fakültesinin ardından ABD Albert Einstein Tıp Fakültesinde de eğitim alan Akyol, iyi derecede İngilizce ve orta düzey Fransızca dillerine vakıftır. Evli ve 2 çocuk sahibi olan Akyol'un sırasıyla asistan ve doçentliği sonrasında dâhiliye, göğüs hastalıkları profesör doktoru, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi ve Rektörü, Ankara Üniversitesi Senatosu Üyesi, Üniversiteler Arası Kurul (ÜAK) Başkanı, Diyarbakır Tıp Fakültesi ve Antalya Tıp Fakültesi Kurucu Yönetim Kurulu Üyesi, Sosyal Demokrasi Partisi Kurucu Üyeliği ve ardından XVIII. Dönem İzmir Milletvekiliği ile TBMM dışından 33. Hükümet Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı görevlerini icra ettiği bilinmektedir.

Türkan Akyol, Ankara Üniversitesi çalışma yılları ardından 1972 yılında Ankara Tıp Fakültesinin kurucu üyeliği, 1977 yılında ise ÜAK üyeliği sonrasında Diyarbakır Tıp Fakültesi kuruluşunda görev almış, öğrencileriyle köylere giderek incelemelerde bulunmuştur. Babasının asker olması onun Anadolu'yu tanınmasına buradaki sorunları gözlemleyebilmesine yardımcı olmuştur.^{4,5} İlerleyen yıllarda rektör olarak da görev yapacak olan Akyol, 30 Mayıs 1980 yılında Ankara Üniversitesinin ve Türkiye'nin ilk kadın rektörü olmuştur. Bir diğer gelişme ise 1981 yılında ÜAK'nin başkanlığına da seçim ile getirilmesidir. Türk kadınlarının edindiği hakları Atatürk'e borçlu olduğunu düşünen ve yurt gezilerinde bu durumu vurgulayan Akyol, Türkiye'nin ilk kadın Bakanı, rektörü, ÜAK üyesi ve başkanı olma gururu ve onuruna sahip olabilmıştır.⁶

Nihat Erim hükümetinden aldığı bakanlık teklifi sonrasında Akyol, bakanlığı sürecinde görevini en iyi şekilde icra etmeye çalışmış, erkek egemen bir mecliste güçlü bir duruş sergilemiştir. 24 Mart 1971 yılında Hürriyet Gazetesine verdiği demeçte; "Bakanlık teklifini alınca Adeta Şok Geçirdim" diyerek durumun kendisi içinde beklenmedik olduğunu ortaya koymuştur.⁷ 26 Mart 1971 yılında görevine başlayan ilk kadın Sağlık Bakanı Akyol, insanların ön yargılarına maruz kalmış olsa da bu dezavantajı başkalarının yanlışları üzerinden kendine yer edinmeye çalışarak değil, öncesindeki çalışmaları tüm tarafsızlığıyla değerlendirerek çözüme yoluna gitmiş, kendisinden önce yine meslektaşları tarafından sürdürülen sağlık bakanlığı çalışmalarını ve bakanlarını her daim büyük

* Millet Meclisi Tutanak Dergisi. Dönem 3. Cilt 12. Toplantı 2. 78. Birleşim. 26.03.1971; Millet Meclisi Tutanak Dergisi. Dönem 3. Cilt 19. Toplantı 3. 11. Birleşim. 06.12.1971.

** Abbas Guçlu. Erenköy Kız Lisesi 100. yaşında. <https://egitimajansi.com/haber/erenkoy-kiz-lisesi-100-yasinda-haber-50734h.html>

bir övgüyle yâd etmiştir. TBMM görüşmeleri sırasında ortaya koyduğu aşağıdaki tutum bu durumun en güzel örneğidir. Cumhuriyet Senatosu Ordu üyesi Şevket Köksal, eski hükûmet döneminde kolera tedbirleri alınmadığına yönelik meclisten Senato araştırması istemiştir. Ancak Türkan Akyol, sefelinin ve eski hükûmetin bu konuda aldıkları tedbirlerden övgüyle bahsetmiş ve kendisinin de katıldığı Cenevre Sağlık Kongresinde Dünya Sağlık Teşkilatı Genel Başkanı Dr. Kando, Genel Sekreteri Dr. Doroy ve Avrupa Bölgesi Başkanı Dr. Kapriyon'un İstanbul gibi bir şehirde 14 günde kolera gibi bir salgının bastırılmasını takdirle karşıladıklarını ve zamanın Sağlık Bakanlığı mensuplarına ve Sağlık Bakanına teşekkürlerini sunduklarını belirtmiştir. Ayrıca bu kongrede salgına karşı alınacak önlemlere yönelik gözlemlerde bulunan Akyol'un meclis konuşmaları incelendiğinde üslup olarak gayet sakin ve saygılı olduğu göze çarpmaktadır.⁸

Akyol, Sağlık Bakanı olmadan bir yıl önce Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları Profesörlüğüne tayin edilmiştir. 1980 yılında Ankara Üniversitesi Rektörü olduğu sırada 1982 Yükseköğretim Kurulu Kanunu'na itiraz ederek rektörlükten istifa etmiştir. Akyol, sonraki yıllarda Sosyal Demokrasi Partisi kurucuları arasına katılmış ve 1987 yılında İzmir Milletvekili seçilmiştir. 1992 yılında koalisyon hükûmeti olan Demirel Hükûmetinde kadınlardan sorumlu Devlet Bakanı olmuştur. 1993 yılında Tansu Çiller Hükûmetinde ise Devlet Bakanı olarak görev alan Akyol, 1994 yılına kadar bu görevde kalmıştır.⁹ Akyol, Nisan 2017 yılında 89 yaşında tedavi gördüğü Hacettepe Üniversitesinde yaşamını yitirmiştir.¹⁰

Akyol, yaşamı süresince ülkenin içinde bulunduğu pek çok siyasi durumda aktif bir şekilde yer almış, kadın haklarının tam olarak anlaşılıp yerleşmediği, kadın cinayetlerinin yoğun olduğu ve kadın cinayetlerinin "namus cinayeti" kavramıyla değerlendirildiği, failinin indirim aldığı bir dönemde, bir kadın olarak pek çok önemli görevde görevini layıkıyla icra etmeye çalışmıştır.¹¹

SİYASİ YAŞAM İÇERİSİNDE TÜRKAN AKYOL

Devletlerin muasır medeniyetler seviyesine çıkabilmesi için kendisine bağlı her organın gelişmesi ve

ilerlemesi gereklidir. Bu dönemde, sağlık sisteminde yaşanan sorunların temellerine inildiğinde ekonomik gelişme ve ilerlemenin yeterli düzeyde ilerleyip gelişmemesi, eğitim sistemindeki aksaklıklar, yol ve ulaşımda yaşanan sorunlar, kanun ve yönetmeliklerin eksik kalması ve uygulanamayışı sayılabilir. Sağlık personelinin sayısının artması eğitimle mümkün olacak ve eğitimdeki öğretmen, okul eksikliğini giderilmesi sağlık personelinin yetiştirilmesini hızlandıracaktır. Yol ve ulaşımdaki sorunların giderilmesi sağlık personelinin ülke geneline orantılı dağılımını sağlayacak, eğitim almak isteyenler rahatlıkla okullarına gidebilecektir. Birinin eksikliği ve zayıf oluşu tüm alanlara etki etmekteydi. Tüm alanların gelişime ayak uydurması ile sağlıkta da kalkınma sağlanabilirdi.

Akyol Döneminde Kadının Siyasetteki Yeri

5 Aralık 1934 tarihinde, 1924 Anayasası'nın 10. maddesinde yapılan değişikliklerle erkeklere tanınan milletvekili seçme hakkı, kadınlara da tanınmış ve madde "yirmi iki yaşını bitiren kadın, erkek her Türk mebus seçme hakkını haizdir" şeklinde değiştirilmiştir.*

Kadınlara siyasi hakların verilmesinin ardından 1935 yılında ilk kez TBMM 5. dönem milletvekillerinden 17-18'i kadındır. Sonraki dönemlerde kadın vekil sayısı Mecliste gittikçe azalmıştır.¹² Hiçbir dönem Meclisin %50'sini kadınlar oluşturamamıştır. Bir diğer husus; kadınlara, yürütme erki olan Bakanlık görevlerinin çoğu, olağan dışı dönemlerde ya da askerî müdahalelerin ardından verilmesidir.¹¹

Kadınlarmın Bakan olarak Meclise girebilmeleri daha ileriki yıllara denk gelmiştir. İlk kadın bakan 33. Hükûmet zamanında dışarıdan atanan Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Türkan Akyol'dur. En çok kadın Bakan ise 54. Hükûmetin Başbakanı Necmettin Erbakan'ın kurduğu hükûmette yerini almıştır.¹³ TBMM hükûmetler dönemi incelendiğinde kadınlara verilen Bakanlık görevlerinin genelde Devlet ya da Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlıklarıdır.

* Türkiye Barolar Birliği. TÜRK KADININA SEÇME VE SEÇİLME HAKKI TANINMASININ 81. YILI TÜBAKKOM BASIN AÇIKLAMASI. <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/turk-kadinina-secme-ve-secileme-hakki-taninmasin-81-yili-tubakkom-basin-aciklamasi-66395>

Akyol'un Sağlık Bakanlığı ve Sağlık Sistemine Etkileri
Türkan Akyol, 26 Mart 1971'de 33. Nihat Erim hükümetinde göreve getirilmiştir.¹⁴ Türk siyasi hayatında bir ilk olan bu durum Akyol'un bakan olduktan sonra pek çok olumlu-olumsuz tepkiyle karşılaşmasına, meclis çalışma arkadaşlarından ise oldukça yapıcı etkiler almasına sebebiyet vermiştir. Akyol mecliste, "...asil, vefâkâr, cefakâr Türk kadını.." olarak tanımlanmıştır.¹⁵ Türkan Akyol'un Bakanlığı, ne yazık ki Bakanlıkların en fazla değiştiği döneme denk gelmiştir. Nitekim Akyol, bir yıl dolmadan kısa bir süre içinde Bakanlık görevinden istifa etmiştir.¹⁶

Türkan Akyol Sağlık Bakanlığı görevi sırasında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin başlıca sağlık uğraşları; "kolera ve sıtma özelinde bulaşıcı hastalıklar, ilaç darlığı mevzusu, Sağlık Sigortası Yasası, hastane ve sağlık personeli eksikliği ile Tıp Fakültelerinin durumu" şeklinde özetlenebilir. Sağlık, sosyal yardım gibi hizmetlerin yaygınlaştırılması, yurt dışında hizmet eden Türk doktorlarının ülkeye geri getirilmesi, ilaç fiyatlarındaki artışlar, muayene ücretleri, yatak ücretlerinin artışı gibi konular da Meclis'te gündeme gelen sorunlar arasındadır.^{17,18}

1970'lerde Dünya Kolera tehdidiyle yüz yüzedir. Bakanlığın ilk kurulduğu yıllarda cenup vilayetlerinden ülkemize sirayet eden, karantina ve salgın pasaportu yöntemleri ile kısmen ortadan kaldırılan salgının yeniden gündeme gelmesiyle sağlık harcamaları artmıştır. Salgınla mücadele bu dönemin en önemseneni konusu hâline gelmiş, 1970 yılı Bütçe Kanunu'ndan Sağlık Bakanlığına 1971 bütçesinden 48.300.000 lira ek ödenek verilmiştir. Koleraya ve su enfeksiyonlarına yönelik tedbirler alınmasıyla yetinilmemiş, su enfeksiyonlarında çocuk felci, sarılık ve çeşitli bağırsak parazitleri görüldüğünden çevre sağlığının iyileştirilmesi de önemsenmiştir.¹⁹ Tedbirlerin hastalıkların önlenmesinde etkin rol oynayacağı görüşüne sahip olan Akyol, hükümetin bu konuya ciddiyetle eğildiğini, tedbirlerle birlikte uzak vadede geniş bir organizasyonun programa dâhil edildiğini belirtmiştir. Koleraya karşı önemli tedbirlerden olan aşuların sayımı yapılmış, yeterli ölçüde aşının bulunduğu bizzat Akyol tarafından belirtilmiştir. Sağlık Bakanı Akyol, gazetelere verdiği demeçte, "salgının olmadığını, bu konuda geniş tedbirlerin alındığını" belirtmiştir. Akyol'a göre "*Sari hastalık*

salgınları, çevre sorunları halledilmeden önlenemez. Hemen bütün şehirlerde kanalizasyon, kirli su ve çöplerle öteki katı artıkların yok edilmesi noktasında sorunlar bulunmaktadır. Eğer bir memlekette ölüm nedenlerinin başında bulaşıcı hastalıklar yatıyorsa bu o ülkenin en azından sağlık açısından uygarlık seviyesine ulaşmadığını" göstermektedir. Dizanteri, tifo, kolera gibi bazı bulaşıcı hastalıkların zaman zaman salgın yapmasının temel nedenlerinin arasında çevre şartlarındaki bozukluklar olduğu ve bu sorunların çözülmediği müddetçe sağlık sorunlarının çözülemeyeceğini" vurgulamıştır. Şehirlerin durumlarını yakından takip adına Güneydoğu Anadolu Bölgesine yaptığı gezi gözlemlerinde Akyol, "alt yapı tesislerinin hâlinin yürekler acısı olduğunu belirterek bakanlık olarak yapabileceklerini belirlemeye çalıştıklarını" belirtmiştir.^{19,20}

Kolera'nın yanında sıtma ile mücadele adına da önemli adımlar atılmış, geçmişten bu yana ülkede ağır kayıplar verilmesine sebep olan ve yayılımı sivrisineklerce sağlanan hastalıkla 1970'lerde yoğun bir mücadeleyle karşı karşıya kalınmış, ülkemizin meclisinde konuyla ilgili yoğun tartışmalar meydana gelmiştir. Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin ülkeyi tehdit eden sivrisinek afetine dair yazılı soru önergesi sonrasında Akyol, yaptığı açıklamada, "Türkiye'de sivrisineklerin kökünün kazınmasının çevre sağlığı sorunları için önemli olduğuna, bu durumun ise belediyelerin güçlü kılınmasıyla olabileceğini belirtmiştir. Bu yüzden, "hastalık nakleden haşerelerle mücadele hizmetlerini geliştirmek, yurt çapında etkin kılmak için hâlen yürütülmekte bulunan reorganizasyon çalışmaları içinde bulunduğu ve vektör kontrolü için de özel bir organizasyon kurma düşüncesinde oldukları" ifade edilmiştir.²¹

Cumhuriyetin ilanından beri çözülmeye çalışılan hastane ve doktor eksikliği sorunu yine bu dönemin önde gelen sorunlarıdır. Ülkede yeterli sayıda hastane olmaması, yataklı hastane sayısının, sağlık araç ve gereçleriyle sağlık personeli sayısının yetersizliği de dönemin problemleri içerisinde. Ortaya konmaya çalışılan sağlık politikaları ile inşa edilen hastaneler, personel ve donanım sıkıntısından dolayı açılmamaktadır. Ayrıca doktor-sağlık çalışanı eksiklikleri için soru önergeleri verilmiş, özellikle Maraş, Siirt, Zonguldak gibi Anadolu'nun pek çok

ilinin boş kadrolarına atanacak doktor ve sağlık çalışanı için yardım istenmiştir. 1960 yılında uygulamaya konulan sağlıkta sosyalizasyon doğrultusunda sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi ve Anayasa'nın 49. maddesine istinaden devletin eliyle sağlık işlerinin yürütülmesi, yurt geneline yayılması projesiyle, yetersiz olan sağlık ocakları ve sağlık evleri sayısı artırılmaya çalışılmıştır. Hekim kadrolarının %54,8, hemşire kadrolarının %78,6'sının boş olduğu, sağlık ocaklarının kadrolarının büyük illerde yeterli olduğu, hekimlerin yarısının İstanbul, Ankara ve İzmir'de görev yaptığı, İstanbul ve Ankara'da 500-1.000 kişiye bir doktor düşerken, 21 ilde 15.000-17.000 kişiye ancak bir doktor düştüğü istatistiklerle ortaya konmuştur. Bu eşitsizlik, devletin sosyal sağlık politikasına terstir. Durumun düzenlenmesi için tedbirler düşünülmüştür. Ayrıca 11.200 sağlık elemanı açığı bulunmaktadır. Hastanelerin çoğu paralıdır ve ilaç fiyatlarına yapılan %40 ile %100 oranlarında zamlar ile ilaca ulaşım zorlaşmıştır.²²

Bu dönemde sosyal devletin yansımaları olarak; emekli, âdimâlüllük, vazife mâlüllüğü aylığı alanlarla, bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinin dul ve yetim aylığı alanları, resmî sağlık kurumlarında hiçbir ücret veya prim ödemedi muayene ve tedavi olabilmelerinin önü açılmıştır. Bununla birlikte iş yerinde işçinin güvenliğinin sağlanması ve sağlığının korunması gerektiğinin Meclis'te gündeme gelmesi ile işçi çalışma saatleri düzenlenmiş, hamile ya da doğum yapmış işçi kadınların çalışma saatleri, 16 yaşını doldurmamış veya 18 yaşını bitirmemiş çocukların hangi işlerde çalışıp hangi işlerde çalıştırılmayacakları, İş Sağlığı ve Güvenliği, Sağlık ve Güvenlik Şartlarının düzenlenip denetlenmesi, Çalışma Bakanlığı ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bırakılmıştır. Çalışma koşulları düzenlemeleri içerisinde "Esnaf ve zanaatkarlar ve diğer bağımsız çalışanlar için hazırlanmış olan Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu Tasarısı" gösterilebilir. Böylelikle esnaf ve sanatkârlar ile serbest meslek sahiplerinin sosyal güvenlikten faydalanmaları sağlanacak, içinde buldukları gereksinimlerin karşılanması için eyleme geçilecektir. Akyol döneminde Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 17 Temmuz 1964 tarihli ve 506 sayılı Kanununun 123. Maddesinde bazı değişiklikler yapılmasına yönelik Meclis'e sunulan kanun telifinde;

Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK), Yataklı ve Yataksız kuruma bağlı hastanelerinde eczane açabilecek, ilaç üretimi yapabilmek adına ilaç fabrikaları kurabilecekti. Böylelikle ülkemize ait en büyük problemlerden olan ilaç darlığının önüne geçilebilecekti. Ancak kuruma tanınacak bu yetkiler bazı eksikler içermekteydi. SSK bir işletmeci teşekkül değil, bir sosyal güvenlik kuruluşudur. Kurum elindeki birikmiş sermayeyi daha çok rantabl ve mensuplarının sosyal güvenliğine ve refahına ve daha iyi yardım edecek alanlarda kullanabilirdi. Ayrıca riskli ve ihtisas dışında teşebbüslere girişme müessesesi mensuplarının aleyhine olabilirdi. Bunun yerine kurumun yatak sayısı, sağlık merkezleri ve dispanserleri artırılması daha uygun olabilirdi. Konu mecliste de büyük yankılar uyandırmış, tartışmalara sebep olmuştur. 506 sayılı Kanununun 123. Maddesinde, SSK'ye sadece mahzurlu görülen yerlerdeki yataksız sağlık tesislerinde eczane açabilmek imkânını veren hükmün, kuruma, bütün yataksız sağlık tesislerinde dilediği sayıda eczane açmak yetkisini tanıyacak şekilde değiştirilmek istenmesi, böyle bir uygulamaya geçilmesi hâlinde meydana gelebilecek bazı sakıncalar dikkate alınarak Çalışma Bakanı Atılâ Sav, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Türkân Akyol, Maliye Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilâtı uzman ve temsilcilerinin görüşmeleri sonrasında kabul edilmiştir.²³ Ancak 7 Şubat 1972 tarihli ve 1517 sayılı Kanun hükmüyle kurum istediklerini elde etmiştir. Kurum, bu kanunla kendisine verilmiş bulunan görevleri yerine getirebilmek ve sağlık yardımlarını yapabilmek için hastane, sanatoryum, prevantoryum, yataklı ve yataksız dispanser sağlık istasyonu, eczane ve benzeri müesseseler işletebilecektir. Ayrıca gerekli yerlerde hastane, eczane, hekim, eczacı ve ebe-lerle ve diğer gerçek ve tüzel kişilerle sözleşmeler yapma ve her çeşit yataklı ve yataksız sağlık tesisinde eczane kurabilme yetkisi kazanmıştır. Ayrıca kurumun, ilaç fabrikası kurabilmesi, bu kanunla kendisine verilmiş yetkileri yerine getirebilmesi amacıyla ecza dolabı açabileceği karara bağlanmıştır.²⁴ Akyol, SSK'nin istemiş olduğu bu yetkileri şu gerekçeyle reddetmiştir: "Bu itibarla belli prensiplere bağlanmış olan yürürlükteki sistemin ihtiyacı karşıladığı ve ayrıca bunun dışına çıkılması halinde serbest eczacılığın hayat sahasının daralacağı ve meslekin istik-

balinin gölgeleneceği mütalâa ve olunmuş ve bu nedenle teklif olumlu mütalâa olunamamıştır.”²⁵

Akyol bakanlığı süresince, hemşirelerin, hasta bakım ve memnuniyetindeki öneminin altını çizerek sağlık kolejleri açmak suretiyle girişimlerde bulunmuştur. Hemşireliğin ulvi ve eski bir meslek olduğunu vurgulayan Akyol, Türkiye'nin 1977 yılında 34.900 hemşireye ihtiyacı olacağı öngörüsünde bulunarak, hemşire ve yardımcı sağlık personeli sayısının artırılması için çalışmalarda bulunmuştur.²⁶

Kadınların sorunlarına büyük bir ehemmiyetle eğilen Akyol, Sağlık Şurası görüşmelerinde doğumlardan ya da düşük yapmadan kaynaklı her yıl önemli oranda kadının öldüğü ya da engelli kaldığını belirtmiş, gerekli tedbirler için çözüm önerileri aramıştır. Akyol, 18 Ocak 1971'den itibaren 2 köysel, 2 şehirsel bölgede takriben 60.000 kişilik bir kitleyi kapsayan ön çalışmayla bir pilot çalışmaya başlanacağını duyurmuştur. Akyol dönemi sağlık uygulamalarının dünyada özel kuruluşlarla yerine getirilmeye başlandığı dönemdir. Bakanlığı müddetince bu konu gündemde olmakla birlikte, özel hastaneler ilgili sorunlarla da karşılaşmıştır. Özel hastanelerin devletleştirilmesine yönelik bir soru önergesiyle karşılaşan Akyol'a göre özel hastaneler, ülkelerde ihtiyaçlardan doğmaktadır. Özel teşebbüslerin sıhhi hizmetlere katkısından dolayı devamlarının elzem olduğu, İkinci Beş yıllık Kalkınma Planında tedavi hizmetlerinin artırılmasının öngörüldüğü, diğer yandan Anayasa'nın 40. Maddesi gereği özel teşebbüse tesis kurma serbestisinin de tanınmış olduğundan dolayı eğer bu hastaneler kaldırılırsa hürriyet anlayışıyla uyumlayacağı bizzat Akyol tarafından vurgulanmıştır. Hastane, sağlık çalışanı eksikliği, ilaç darlığı ve sorunların boyutları belirlendikten sonra Akyol döneminde, ilaç fiyatlarının düşürülmesine yönelik kararname hazırlanmış, ancak Nejat Eczacıbaşı'nın girişimleriyle Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay Kararnameyi imzalamamıştır. Nihat Erim'in bu konu üzerine yetirince eğilmemesi Sağlık Bakanı Türkan Akyol'un tepkisini çekmiş, artık bu hükümetle çalışamayacağını, kendisine izin verilmesi hâlinde istifa edeceğini belirtmiştir. Akyol'u istifaya götüren süreç ise Erim Hükümeti'nin gelişmeye ve ilerlemeye dönük reformları desteklememiş olmasıdır. Nitekim daha önce yapmış olduğu çalışmalarda bu konu üzer-

rine özenle eğilen Akyol, 1968 yılında yürürlüğe giren ilaç fiyatlarının tespitinde sanal maliyet sisteminin işlemediğini, yerine ilaç fiyatlarının yeniden belirlenmesi konusunda bir kararname hazırladığını, bu kararların tamamen objektif olduğunu ve bu sayede götürü fiyat tekevvünü ortadan kaldırılarak ciddi bir kontrol sistemi getirileceğini belirtmiştir.²⁷⁻³¹ Sorunları çözebilmek adına Sağlık Şurası toplanmıştır. Bu şurada İlaç fiyatlarını ve ham madde sorununu konuşmak adına ilaç fiyatlarını tespit eden komisyona Türk Tabipler Birliği ve SSK temsilcilerinin girmesi, ilaç ham maddelerinin yurttan yapılması, ilaç ham maddelerinin ithali sırasında nelere dikkat edileceği, devletleştirilmesinin önemi, kalite kontrolünün dikkatli gerçekleşmesi, aracı fiyatlarının asgariye indirilmesi kararlaştırılmıştır.²⁷ İlaçlarla, tıbbi ve cerrahi malzemelerin neredeyse tamamı ithal edildiği için alet edevat sağlamada fiyat artışları söz konusudur. Dönemin tutanak dergileri incelendiğinde fiyat artışlarından dolayı Sağlık Bakanlığına ayrılan bütçe yeterli gelmemekteydi. Sağlık Bakanlığındaki bütçe açığı her yıl olduğu gibi Akyol'un Bakanlık yaptığı dönemde de pek çok planın yerine getirilememesine sebep olmuştur.²⁸

Hükümet kurulduktan yaklaşık 7 ay sonra Akyol'la birlikte 11 Bakan hükümetten istifa etmiş, Erim'de hükümetten çekilmek zorunda kalmıştır. İstifa gerekçesi olarak 12 Mart müdahalesinin sona erdirmek istediği siyasal ve ekonomik bunalımın hâlâ devam ettiği gösterilmiştir. Dönemin gazeteleri ilerleyen yıllarda kabinenin çöküşünü; *“I. Nihat Erim kabinesinin çözülüşünde, ilaç konusunun büyük rolü olduğuyla”* açıklamışlardır. Akyol'un istifasından sonra kurulan hükümet döneminde, SSK'nin ilaç fabrikası kurabilme ve ilaç satabilme yetkisi yeniden gündeme gelerek yeni hükümet tarafından kabul edilmiştir.²⁹

TARTIŞMA

Kadına verilen haklar Anayasa ve kanunlarla erkeklerle verilen haklarla eşit olarak görülse de toplumsal tabanda veya iş hayatında kadın-erkek eşitliğinin kabulü ve uygulanış alanı sınırlı kalmıştır. Kadının meslek edinmesi ve yönetici pozisyonuna yükselmesi çoğu kez erkeğin denetiminde kalmış, toplumun hayretle karşıladığı bir durum olmuştur. Türkan Akyol, Türkiye'de ilk kadın Bakan ve ilk ve tek Sağlık Bakanı, ayrıca ilerleyen zamanda ilk kadın rektör olma

şerefine nail olmuş bir kadındır. Dönemin gazete ve dergilerinde konuya geniş ölçüde yer verilmiştir.

Gazetelerde bakanlarla ilgili, Nihat Erim kabinisinde yer alan üyelerden bahsederken onların ne giydikleri ya da nasıl göründüklerine yönelik genelde bilgi verilmezken Türkan Akyol'dan bahsedildiğinde, onun ne giydiği, ne taktığı, saçının şeklinin nasıl olduğu, nasıl gülüp hareket ettiği yönünde bilgiler verilmektedir. Örneğin *“Bir ara Mehmet Özgüneş ile koyu gri, midi bir döpyes giymiş Türkan Akyol...”*, *“...siyah koyu saçları yeni yapılmıştı, sol elinde pırlanta bir alyans ile tek taşlı bir yüzük bulunuyordu. Objektifler genellikle Türkiye'nin ilk kadın bakanı üzerinde duruyordu.”*³⁰ Yine Milliyet Gazetesi yazarlarından Mete Akyol, 29 Mart 1971 tarihli köşe yazısında *“Bakanlar Kurulu Masasında bir Kadın Çantası vardı.”* başlığını atarak kadının siyasi erkin erkek elinde olduğu masada varlığına dikkat çekmiştir.³¹ 7 Nisan 1971 Başkent Gazetesi'nin birinci sayfasından atılan başlıkta, Akyol'un yükü çok ağır denerek, hem sağlık sistemindeki eksiklerin çok olduğuna hem de bir kadın bakan olarak yaşayacağı zorluklardan dem vurulmuştur.³²

İstifa ettikten sonra gazetelerde kadın bakan olması ile sayısız eleştiriyi karşı karşıya kalan Akyol, ilk defa kendisi erkekler dünyasına bir taş atmış, Nihat Erim hükûmetinden istifa eden tüm bakanlar ve eşlerinin katıldığı yemek sırasında gazeteler resim almak istediğinde; eski bakanların yanlarında değil, eşlerinin yanlarında poz vererek *“Ben artık erkeklikten istifa ettim”* sözlerini sarf etmiştir.³³ Buradaki cümlesinin kendisinin de bilinçaltında siyaseti bir erkek işi gördüğünden mi yoksa böylesine sıkıntılı bir hükûmet döneminde kadın olarak oldukça zorlandığından mı kaynaklandığının cevabı pek tabidir ki Akyol'un kendisinde saklıdır. Buna rağmen onun yaptığı ve yapmaya çalıştığı çalışmalar göstermektedir ki Akyol, toplumsal tabanda ve iş hayatında kadının erkekle yan yana ve eşit haklar içinde çalışabilmesi adına örnek teşkil edecek icraatlar de bulunmuştur. İşini yapmaya çalıştığı zamanlarda, doğru bildiğinden caymadığı, doğru bildiklerini uygulamaya geçiremediğinde birçok üst düzey görevden tereddüt etmeden istifa ettiği düşünülecek olursa onun yukarıdaki sözleri sarf etmesinin sebebi olarak; çalışma hayatında kadın olması noktasında yaşadığı sı-

kıntılara sitemle karşılık esprili bir anlayışla yanıt verdiği varsayımının daha doğru olduğu düşünülebilir. Nitekim Akyol, çalışkan, mütevazı ve sakin bir karakter olarak bilinmektedir.

1970'li yıllarda gerek alt yapı gerek ulaşım olsun sorunlar bulunmaktadır. Sağlık personeli, hastane ve sağlık araç gereçlerinin eksikliği dönemin önemli sorunları arasındadır. Sağlığa ayrılan bütçe yetersizdir. Bu sorunlar devam ederken ordunun siyasete müdahale etmesi, hükûmetlerin kurulmasında rol oynamaları ve atanan kadroların bir grup ordu mensubu tarafından düzenlenmesi demokrasiyi çıkmaza sokmuştur. Demokrasi adına yapılan bu müdahaleler ülkeye zarar vermiştir. Türkan Akyol, bu olumsuzluklar içinde açan bir kardelen gibidir. Doktor kimliği, öğretim üyesi olması, çalışkanlığı ve dürüstlüğüyle gelişme ve ilerlemeyi kendine ilke edinen bir kadının böyle önemli bir kadroya atanması Türkiye açısından büyük bir şans olmuştur. Ancak gerek Akyol ve gerekse çalışma arkadaşlarının rahat hareket edememesi ve demokrasinin tıkandığına olan inançları onları istifaya sürüklemiştir. Akyol, gazete ve dergilerde yaptığı çalışmalarla değil kadın olma kimliğiyle dikkat çekmiştir. Meclisin çoğunluğunun erkek olması, meydana gelen tartışmalar esnasında üslupların sert oluşu Akyol'u icra ettiği meslek adına sıkıntıya sokan gelişmeler olmuştur. Nitekim istifa ettikten sonra katıldığı bir etkinlik esnasında gazetelere verdiği bir demeçte artık erkeklikten istifa ettim, diyerek Meclisteki durumuna gem vurmuştur.

Akyol'un Bakanlığı döneminde karşı durduğu bazı uygulamalar (SSK'ye bazı yetkilerin tanınması gibi) ondan sonra gelen Sağlık Bakanı döneminde kabul edilmiştir.

SONUÇ

Akyol kısa süren Bakanlığı döneminde aktif çalışmış, yurt dışına görevlendirmeye gitmiştir. Ülkenin sağlık sorunlarını çözmek özellikle kadınların doğum ve gebelikten kaynaklı sorunlarını irdelenmek ve salgın hastalıkların önlenmesi adına alınacak tedbirleri gözlemlemek adına yurdun en ücra köşelerine giderek gözlemlerde bulunmuş ve en kısa sürede bu sorunların çözümü adına planların yapılıp uygulamaya sokulacağını bildirmiştir.

Sağlık adına yapmaya çalıştıkları bakanlık yaptığı dönemin temel sorunları olup, sorunlar ile ilgili yerinde tespit yapmaya özen göstermiş ve tespitleri sonrasında ise kalıcı çözümler adına hareket etmiştir. Kendisinin makam ve mevki peşinde değil de hizmet odaklı çalıştığı, sağlık planları için Başbakan ve hükümetçe desteklenmediğinde istifa ederek görevinde kalma ısrarı göstermemesinden anlaşılmaktadır.

Erim Hükümeti, dönemin askerî darbesi sonucu kurulmuştur. Akyol için en büyük şansızlık böyle bir kabinede ilk kadın bakan olmasıdır. Daha demokratik bir ortamda seçimler yapıp bir kadının bakan olarak atanması, kadınların da artık demokratik yollarla halkın isteğiyle seçilip meclise gelebildiklerinin göstergesi olabilecektir. Ancak bu dönemde bir kadının bakan yapılması sadece demokrasi ve eşitlik adına göstermelik bir adım olarak düşünülebilir. İlk kadın bakan olan Akyol'un çalışkanlığı, saygınlığı, yaptığı çalışmalar bu nedenle çoğu çevreler tarafından görmezden gelinmiş, Erim hükümetinin sahte demokrasi adımı olarak telakki edilmiştir.³⁴

Ailesinin gurur kaynağı olan Akyol'un vefatı gerek ailesi gerekse ülkemiz adına büyük bir kayıp olmuştur.³⁵ Ancak onun çalışkanlığı ve cengâverliği Türk kadınlarının haklarını kullanabilmeleri adına örnek teşkil etmektedir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Bu çalışma hazırlanırken tüm yazarlar eşit katkı sağlamıştır.

KAYNAKLAR

- Emiroğlu A. Hasan Polatkan. 1. Baskı. Ankara: Nobel Yayıncılık; 2011.
- Cumhuriyet. "Ecevit: Gençliği kanlı olaylara polis itiyor". 30 Ocak 1971. p.1-7.
- Arda B. Atatürk Türkiye'sinde ilk tıp fakültesinin kuruluşu: ankara tıp fakültesi [Foundation of the first faculty of medicine in Atatürk Turkey: Ankara faculty of medicine]. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası. 1996;49(1):1-6. [Crossref]
- Çerezci S. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın bakanı prof. dr. peyman türkan akyol'un siyasi hayatı [Political life of Prof. Dr. Turkan Akyol, the first female minister of Turkish republic]. Prof. Dr. Halil İNALCIK Özel Sayısı. 2018;(16):820-44. [Link]
- Vatandaş Gazetesi. "Yeni Bakanlar Açıklandı". 28 Mart 1971. p.11.
- Cumhuriyet. 31 Mayıs 1980. p.1-9 "Türkan Akyol Seçildi". 27 Haziran 1981. p.7 Cumhuriyet. "Bakanlık". 24 Mart 1971. p.7 "Kadın Hakları". 24 Nisan 1971. p.7.
- Hürriyet. "Genç Beyinlerle Çalışacağım". 24 Mart 1971. p.1.
- TBMM Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi. Cilt: 65. Toplantı: 10. 67. Birleşim. 11 Mayıs 1971. p.60-105 Cilt: 65. Toplantı: 19. 84. Birleşim. 06 Temmuz 1971. p.788-9.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi. Yer Bilgisi: 30-18-1-2. Kutu: 729. Gömlek: 377. Belge Tarihi: 12 Kasım 1992 713-306-10. Kurum: 30-18-1-2/Kararlar Daire Başkanlığı (1928-). Belge Tarihi: 03 Mayıs 1992. 351-3-12. Kurum: 30-11-1-0/Bakanlıklararası Tayin Daire Başkanlığı. Belge Tarihi: 20 Ocak 1970.
- Havadis Gazetesi. 7 Nisan 2017. p.1-9.
- Emiroğlu A. 1960-1980 dönem literatürüne göre türkiye'de kadın hakları konusundaki gelişmeler [Developments on women's rights in Turkey according to the literature of the 1960-1980 period]. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi. 2022;9(3):912-29. [Link]
- Emiroğlu A. 1923 ve 1960 arası Türkiye'de kadın hakları ve Türk kadınının edindiği hakları kullanmaları [Women's rights in Turkey between 1923 and 1960 and Turkish women's use of their acquired rights]. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2022;24(3):1186-98. [Crossref]
- TBMMTD. Dönem 20. Yasama Yılı 1. B:72, O:2, 6 Temmuz 1996. p.1-117.
- Cumhuriyet. "Kabine". 27 Mart 1971. p.1.
- TBMMCSTD. Cilt: 64. Toplantı: 10. 58. Birleşim. 6 Nisan 1971. p.531-68.
- Demirtola H. Atilla EA. Türkiye'de Cumhuriyet'ten bu güne merkezi sağlık yöneticileri [Central health administrators in turkey from the republic to this day]. Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi. 2015;1(2):2-17. [Link]
- TBMMTD. Cilt: 10. Toplantı: 10. 12. Birleşim. 23 Eylül 1971. p.426-7 TBMM-CSTD. Cilt: 1. Toplantı: 11. 3. Birleşim. 11 Kasım 1971. p.28.
- Cumhuriyet. "Sağlık Bakanı: Türkiye'de Kolera salgını yok!". 12 Mayıs 1971. p.1-7.
- Cumhuriyet. "Akyol: 'Türkiye'de kesinlikle kolera yoktur". 13 Haziran 1971. p.1 Cumhuriyet, "Türkiye'de ölüm nedenlerinin başında bulaşıcı hastalıklar geliyor". 18 Eylül 1971. p.5.
- TBMMCSTD. Cilt: 65. Toplantı: 10. 67. Birleşim. 11 Mayıs 1971. p.100-5.
- TBMMCSTD. Cilt: 67. Toplantı: 10. 109. Birleşim. 2 Eylül 1971. p.35-8.
- TBMMCSTD. Cilt: 62. Toplantı: 10. 28. Birleşim. 26 Ocak 1971. p.720-6 MMTD. Cilt 13. Dönem 3. Toplantı 2. 6 Nisan 1971. p.1-46 TBMMCSTD. Cilt: 63. Toplantı: 10. 29. Birleşim. 27 Ocak 1971. p.72 TBMMCSTD. Cilt: 63-1. Toplantı: 10. 37. Birleşim. 4 Şubat 1971. p.613 Cilt: 63-1. Toplantı: 10. 35. Birleşim. 2 Şubat 1971. [Crossref]

23. TBMMCSTD. Cilt: 65. Toplantı: 10. 80. Birleşim. 29 Haziran 1971. p.2 Cilt: 66. Toplantı: 10. 93. Birleşim. 27 Temmuz 1971. p.182 Cilt: 66. Toplantı: 10. 95. Birleşim. 29 Temmuz 1971. p.280-90 TBMMCSTD. Cilt: 66. Toplantı: 10. 104. Birleşim. 19 Ağustos 1971. p.1654 TBMMTD. Cilt 67. Toplantı: 10. Birleşim 30. 1971. p.891-1664. [\[Crossref\]](#)
24. Resmi Gazete Tarihi: 1 Ağustos 1964. Sayı: 11766-11779. Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5, Cilt: 3. p.2827.
25. TBMMCSTD. Cilt: 67. Toplantı: 10. 12. Birleşim. 5 Ekim 1971. p.932.
26. Cumhuriyet. "1977 yılına kadar 42 sağlık koleji açılacaktır". 13 Mayıs 1971. p.5.
27. Cumhuriyet. "Sağlık Şurası". 6 Temmuz 1971. p.7 Cumhuriyet. "Sağlık Bakanı: Özel hastaneler kaldırılmayacak". 2 Ağustos 1971. p.1 İlaç Fiyatları kontrolleri". 25 Kasım 1971;"İlaç Hammaddeleri". 10 Temmuz 1971. p.1-7.
28. TBMMCSTD. Cilt: 66. Toplantı: 10. 93. Birleşim. 27 Temmuz 1971. p.5.
29. Cumhuriyet. "11 Bakan çekilince Erim istifa etti". 4 Aralık 1971; "Ortak istifa gerekçesi açıklandı". 5 Aralık 1971; "İlaç Sorunu" 8 Ekim 1974; "SSK'nın ilaç kurma teklifi reddedildi". 23 Aralık 1971.
30. Cumhuriyet. "Yeni Hükümet". 27 Mart 1971. p.1-7.
31. Milliyet. "Mete Akyol". 29 Mart 1971. p.1-11. [\[Crossref\]](#)
32. Başkent. "Kabineden Portreler". 7 Nisan 1971. p.1.
33. Milliyet. "Erkeklikten İstifa Ettim". 5 Mart 1972. p.1-9.
34. Cumhuriyet. "Demokrasi". 28 Mart 1971. p.2.
35. Hürriyet. "Vefat İlanı". 11 Eylül 2017. p.1.